

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Sąd Apelacyjny w Szczecinie
Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie
Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie

ACTA IURIS STETINENSIS 8

ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO NR 835

Szczecin 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. Zbigniew Kuniewicz prof. US – Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Ryszard Iwankiewicz – Prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Grzegorz Jankowski – Prezes Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie
Józef Skoczeń – Prokurator Apelacyjny

Maciej Żelazowski – Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Arkadiusz Windak – Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie, Przewodniczący II Wydziału
Tadeusz Kulikowski – Zastępca Prokuratora Apelacyjnego
dr hab. Marek Andrzejewski prof. US – Redaktor naukowy
Szymon Słotwiński – Sekretarz redakcji

Rada Naukowa

prof. dr hab. Roman Hauser – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | prof. dr hab. Andrzej Jakubecki – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Andrzej Marciniak – Uniwersytet Łódzki | prof. dr hab. Mirosław Nazar – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski – Uniwersytet Szczeciński | dr hab. Adam Olejniczak prof. UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | dr hab. Lech Paprzycki – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie | prof. dr hab. Władysław Rozwadowski – Uniwersytet Szczeciński | prof. dr hab. Tadeusz Smoczyński – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Roman Wieruszewski – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Bronisław Ziemanin – Uniwersytet Szczeciński | Rosario Sapienza, Full Professor of International and European Law – The University of Catania School of Law | Ashok R. Patil, Prof. dr L.L.M., Ph.D. – National Law School of India University, Bangalore, Karnataka State (India) | Fursa Svetlana Yaroslavovna, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Svitlana Yaroslavivna Fursa, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Henry Zhuhao Wang, Assistant Professor – China University of Political Science and Law | Prof. habil. dr. Vytautas Nekrosius – Uniwersytet Wileński | Dr John Sorabji – University College, London | José García-Añón, Ph.D. in Law, Full Professor, School of Law – University of València (Spain) | Terekhova Lydia, Professor, Doctor of Law, Omsk state University, Faculty of Law | Masahiko Omura, Doctor of Law, Professor at Chuo University Law School (Tokyo, Japan) | Elena Kudryavtseva, Professor, Law Faculty of Moscow State University | Alexandre Freitas Câmara, Professor Emeritus and Head of Civil Procedure Department at Rio de Janeiro Judicial School | Jayesh Rathod, Associate Professor of Law – American University Washington College of Law | Rett R. Ludwikowski, Ph.D., Professor of Law, Columbus School of Law – The Catholic University of America | Lilia Abramchik, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor – Yanka Kupala State University of Grodno (Belarus) | Prof. dr. Frieder Dunkel, Universität Greifswald | Prof. Emilio Castorina, University of Catania

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej zeszytu naukowego | <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Redaktor naukowy | dr hab. Marek Andrzejewski prof. US

Redaktor tematyczny | Szymon Słotwiński

Redaktor językowy | Joanna Dżaman

Korektor | Joanna Grzybowska

Skład komputerowy | Iwona Mazurkiewicz

**Publikacja została wydana dzięki wsparciu finansowemu
Sądu Apelacyjnego, Prokuratury Apelacyjnej, Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego**

Wersja papierowa jest wersją pierwotną
Pełna wersja publikacji <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, <http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818 | ISSN 2083-4373

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 10,0. Ark. druk 13,3. Format B5. Nakład 196 egz.

SPIS TREŚCI

ORZECZNICTWO SĄDÓW SZCZECIŃSKICH

Orzeczenie nr 2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 14 sierpnia 2013 r., sygn. akt I ACa 358/13	7
--	---

PRAWO ADMINISTRACYJNE

Anna Barczak, Ewa Kowalewska – Opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi.....	27
Monika Szewczyk – Podmiotowość. Samodzielność. Aktywność. Status prawny podmiotów agencyjnych w świetle rozważań teoretyczno-prawnych	47
Andrzej Gola – Dylematy związane z wyróżnianiem prawa kolejowego jako kompleksowej gałęzi prawa	65
Małgorzata W. Greßler – Uwagi o wolności podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej w prawie Republiki Białorusi	79
Marzena Aftyka – Glosa do Wyroku Sądu w sprawie <i>Deutsche Bahn v. Komisja</i> z dnia 6 września 2013 r. (sprawy połączone T-289/11, T-290/11 i T-521/11).....	105

PRAWO CYWILNE MATERIALNE I PROCESOWE

Michał Wojdała – Pomoc prawna z urzędu w procesie cywilnym. Przesłanki wyznaczenia pełnomocnika procesowego. Komentarz do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 30 grudnia 2013 roku, III AUz 485/13	121
---	-----

Monika Futrzyńska-Mielcarzewicz, Szymon Slotwiński – Węzłowe zagadnienia zarządu majątkiem wspólnym. Analiza dogmatyczno-prawna. Część II – zagadnienia szczegółowe	133
--	-----

PRAWO KARNE MATERIALNE I PROCESOWE

Michał Peno – O odpowiedzialności karnej w świetle koncepcji komunikacyjnej kary. Uwagi krytyczne.....	155
Remigiusz Rabiega – Związek przyczynowy jako podstawowy warunek pozwalający na przypisanie odpowiedzialności sprawcy przestępstwa skutkowego. Próba uporządkowania pojęć.....	175
Paweł Brzozowski – Podstawa prawna odmowy wszczęcia (umorzenia) postępowania karnego w sytuacji wystąpienia pozaustawowego kontratywu.....	197

Michał Wojdała

Uniwersytet Szczeciński

**POMOC PRAWNA Z URZĘDU W PROCESIE CYWILNYM.
PRZESŁANKI WYZNACZENIA
PEŁNOMOCNIKA PROCESOWEGO.
KOMENTARZ DO POSTANOWIENIA
SĄDU APELACYJNEGO W SZCZECINIE
Z DNIA 30 GRUDNIA 2013 ROKU, III AUZ 485/13**

Streszczenie

Ustanowienie profesjonalnego pełnomocnika procesowego w osobie adwokata albo radcy prawnego stanowi jeden z instrumentów pomocy prawnej na rzecz osób znajdujących się w sytuacji uzasadniającej potrzebę otoczenia ich szczególną opieką. Dwie przesłanki wyznaczenia pełnomocnika z urzędu są: po pierwsze, brak możliwości pokrycia kosztów pełnomocnika z wyboru oraz, po drugie, potrzeba reprezentacji praw i interesów strony przez profesjonalistę.

Komentowane postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie kładzie duży nacisk na jedną z przesłanek udzielenia wnioskodawcy pomocy prawnej z urzędu, jaką jest potrzeba wynikająca z okoliczności sprawy. Ma ona zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia w przedmiocie ustanowienia pełnomocnika oraz – w dłuższej perspektywie – zapobieżenia nadużyciom tej instytucji przez strony postępowania.

Autor również dokonuje analizy komentowanego orzeczenia pod kątem argumentacji Sądu Apelacyjnego w Szczecinie co do możliwości ustanowienia profesjonalnego pełnomocnika dla jednej ze stron. Zdaniem sądu w przedmiotowej sprawie nie było

podstaw do ustanowienia pełnomocnika z urzędu. Sąd argumentował, że rozpoznawana sprawa nie była skomplikowana, a wnioskodawca dobrze radził sobie z przebiegiem postępowania we własnym zakresie. Autor podziela ten pogląd, wskazując jednocześnie na wagę omawianej przesłanki ustanowienia pełnomocnika z urzędu.

Słowa kluczowe: pomoc prawna w sprawach cywilnych, pełnomocnik z urzędu

Pomoc prawna w sprawach cywilnych – zagadnienia ogólne

Kodeks postępowania cywilnego¹ przewiduje katalog instytucji skonstruowanych w celu zapewnienia pomocy prawnej pewnej kategorii podmiotów, które mogą występować w sporze jako strona. Chodzi tu przede wszystkim o osoby ubogie oraz życiowo nieporadne, które nie byłyby w stanie samodzielnie podjąć obrony swoich praw czy też dochodzić słusznych roszczeń. Do środków takich należą przede wszystkim instytucja zwolnienia od kosztów sądowych w całości albo części oraz ustanowienie dla strony pełnomocnika z urzędu².

W tym kontekście należy pamiętać również o art. 5 k.p.c., zgodnie z którym w razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania, którzy nie korzystają z pomocy profesjonalnego pełnomocnika, niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych. Pouczenie to powinno obejmować wszelkie aspekty danej czynności, których wyjaśnienie jest niezbędne dla dokonania przez stronę ważnej czynności procesowej w przepisany terminie i z zachowaniem wszelkich warunków formalnych. Nadto instytucja ta ma na celu „równoważenie sił” w procesie, jeżeli tylko jedna ze stron korzysta z usług profesjonalnego pełnomocnika. Do stosowania art. 5 k.p.c. należy jednak podejść z ostrożnością – trzeba pamiętać, że rola sądu powinna się ograniczać do udzielania stosownych pouczeń stronie, a nie dokonywania, *de facto*, czynności procesowych za stronę, gdyż mogłoby to prowadzić do zarzutu stronniczości wobec jednej ze stron postępowania.

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. 2014, poz. 101.

² Szerzej nt. instytucji pomocy prawnej z urzędu: K. Flaga-Gieruszyńska, *Bezpłatna pomoc prawna jako instrument wspomagający realizację konstytucyjnej zasady prawa do sądu (na przykładzie spraw cywilnych)*, w: *Wokół konstytucji i zdrowego rozsądku. Circum constitutionem rationemque sanam. Prace dedykowane prof. T. Smolińskiemu*, red. J. Ciapała, A. Rost, Szczecin–Jarocin 2011 oraz przywołana tam literatura.

W komentowanej sprawie przed Sądem Okręgowym w Szczecinie została wszczęta sprawa z wniosku H.S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Szczecinie o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy. W toku sprawy H.S. złożył wniosek o ustanowienie dla niego pełnomocnika z urzędu.

Pomoc prawna z urzędu jest instrumentem umożliwiającym stronie udział w procesie w sposób gwarantujący fachową pomoc w reprezentowaniu jej praw i interesów. Po zaistnieniu przesłanek przewidzianych ustawą sąd może przyznać stronie profesjonalnego pełnomocnika procesowego. Wprawdzie przepis art. 117 § 1 k.p.c. stanowi, że strona może domagać się ustanowienia dla niej adwokata albo radcy prawnego, jednak w piśmiennictwie wyrażany jest pogląd, że pełnomocnikiem z urzędu może być również ustanowiony prawnik zagraniczny z Unii Europejskiej, wykonujący stałą praktykę w Polsce, zgodnie bowiem z art. 16 Ustawy z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej³, z chwilą wpisu na listę prawnicy zagraniczni stają się członkami właściwej izby adwokackiej lub właściwej izby radców prawnych i jako jej członkowie wykonują wszystkie obowiązki obciążające członków samorządu zawodowego (w tym również zastępstwo strony z urzędu)⁴. Wynika to z konstrukcji przywołanego przepisu i przynależności prawników zagranicznych do izb adwokackich albo radcowskich. *A contrario* nie jest dopuszczalne objęcie zakresem zastosowania normy wynikającej z przepisu art. 117 § 1 k.p.c. rzeczników patentowych jako pełnomocników profesjonalnych.

Pomoc prawna z urzędu – przesłanki

Kodeks postępowania cywilnego przewiduje dwie zasadnicze przesłanki uprawniające stronę do ubiegania się o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu: brak środków finansowych koniecznych na pokrycie kosztów pełnomocnika z wyboru oraz potrzeba udziału pełnomocnika w sprawie.

Pierwsza ze wspomnianych przesłanek, traktująca prawo do profesjonalnego pełnomocnika z urzędu jako tzw. prawo ubogich, jest mocniej eksponowana

³ T.j. Dz.U. 2014, poz. 134.

⁴ T. Demendecki, *Komentarz aktualizowany do art. 117 Kodeksu postępowania cywilnego*, w: *Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, red. A. Jakubecki, LEX 2013.

przez samego ustawodawcę. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego przyznają bowiem prawo do ubiegania się o ustanowienie pełnomocnika z urzędu również osobie zwolnionej z kosztów sądowych w całości lub w części. Co jednak istotne, zwolnienie od kosztów nie jest warunkiem koniecznym do skorzystania z pomocy prawnej z urzędu.

Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych jest środkiem zapewniającym dostęp do sądu każdemu, bez względu na posiadane obywatelstwo czy status materialny. Po zmianach w Kodeksie postępowania cywilnego z 2005 r.⁵ znalazła się ona poza kodeksową regulacją zapewniającą gwarancję realizacji zasady prawa dostępu do sądu. Strona może być zwolniona od kosztów sądowych w całości albo jedynie w części, przy czym już częściowe zwolnienie od kosztów uprawnia stronę do ubiegania się o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu. Podstawą ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych jest art. 102 Ustawy z dnia 28 lutego 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. W myśl tego przepisu, w celu uzyskania zwolnienia od kosztów sądowych, strona ma obowiązek wykazania, że nie jest w stanie ponieść kosztów bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Jak wskazuje się jednak w doktrynie, niemożność poniesienia kosztów w całości lub w części musi mieć charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu – jeżeli więc strona zdolna do pracy nie wykorzystuje lub ogranicza swoje możliwości zarobkowe w sposób nieuzasadniony albo fikcyjnie pozbywa się majątku, nie spełnia warunków uzasadniających zwolnienie od kosztów⁶. Nie sposób nie zgodzić się z tym poglądem, szczególnie jeżeli wziąć pod uwagę cel przyświecający tej instytucji, jakim jest konieczność zapewnienia pomocy prawnej osobom najbardziej jej potrzebującym.

Omawiane orzeczenie zawiera w swej treści lakoniczne odniesienie do wskazanej powyżej przesłanki sytuacji materialnej wnioskodawcy. Należy zatem przyjąć, że została ona spełniona i wnioskodawca albo był zwolniony od kosztów sądowych przed złożeniem wniosku o ustanowienie dla niego pełnomocnika z urzędu, albo wykazał, że nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego

⁵ Przepisy art. 111–116 k.p.c., regulujące ówczesnie kwestię zwolnienia od kosztów sądowych, zostały uchylone przepisami zmieniającymi (art. 126 pkt 8) nowo uchwalonej Ustawy z dnia 28 lutego 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, t.j. Dz.U. 2010, nr 90, poz. 594 ze zm.

⁶ *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*, red. A. Górski, L. Walentyłowicz, LEX 2007.

dla siebie i rodziny, stosownie do art. 117 § 2 k.p.c. Sąd pierwszej instancji odniósł się szerzej do drugiej z kodeksowych przesłanek wyznaczenia pełnomocnika z urzędu dla wnioskodawcy, uregulowanej w art. 117 § 5 k.p.c. Przepis ten stanowi, że sąd uwzględni wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za potrzebny.

Stanowisko Sądu Okręgowego w Szczecinie

Sąd Okręgowy w Szczecinie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych postanowieniem z 22 października 2013 r. oddalił wniosek ubezpieczonego o ustanowienie dla niego pełnomocnika z urzędu. W uzasadnieniu sąd wskazał na brak nieporadności wnioskodawcy oraz nieskomplikowany charakter sprawy. Ponadto zauważył, że w przedmiotowej sprawie, dotyczącej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, decydujące znaczenie dla rozwiązania spornej kwestii będzie mieć treść opinii biegłych sądowych, oceniających stan zdrowia ubezpieczonego. Zdaniem sądu, sprawa nie wymagała więc od ubezpieczonego specjalistycznej wiedzy prawniczej, a wyłącznie przedstawienia dokumentacji dotyczącej stanu zdrowia lub stawienia się na badania. Sąd Okręgowy w Szczecinie uznał również, że dotychczasowe postępowanie ubezpieczonego nie wskazywało na konieczność ustanowienia dla niego profesjonalnego pełnomocnika. Ubezpieczony wnosił pisma w przepisany termin, rzeczowo formułował argumenty, odnosząc się do merytorycznych kwestii, a z treści wnoszonych przez niego pism można było bez problemu wywieść aktualne stanowisko co do istoty sprawy.

Sąd pierwszej instancji, opierając się na art. 117 § 5 k.p.c. uznał, że nie istnieje potrzeba uzasadniająca powołanie dla strony pełnomocnika w osobie adwokata albo radcy prawnego. Argument sądu, jakoby udział ubezpieczonego w sprawie ograniczał się jedynie do przedstawienia stosownych dokumentów czy ewentualnie stawienia się na badania, nie powinien jednak stanowić samostojącej podstawy do odmowy wyznaczenia pełnomocnika dla strony. W każdej bowiem sprawie stronie powinno zostać zagwarantowane prawo do rzetelnego procesu sądowego – w tym przypadku niezbędne było ustalenie, czy strona rozumie treść przedstawianych przez nią dokumentów, ewentualnych następstw podejmowanych przez nią czynności oraz czy jest świadoma swoich uprawnień procesowych, takich jak na przykład możliwość zgłoszenia zarzutów do

opinii. Sąd Okręgowy w Szczecinie, oprócz ograniczonej roli ubezpieczonego w sprawie, wziął również pod uwagę dotychczas podjęte przez niego czynności procesowe. Doszedł do słusznego przekonania, że ubezpieczony jest w stanie samodzielnie dochodzić przysługujących mu praw, a udział profesjonalnego pełnomocnika jest w tym zakresie zbędny. Należy pozytywnie ocenić stanowisko sądu pierwszej instancji, który wnikliwie zbadał okoliczności sprawy, zanim oddalił wniosek ubezpieczonego.

Sąd zauważył również, że istnieją inne formy udzielenia pomocy prawnej, niewymagające ustanowienia profesjonalnego pełnomocnika. Sąd pierwszej instancji odwołał się do treści wspomnianego wyżej art. 5 k.p.c. stwierdzając, że w razie uzasadnionej potrzeby sąd z urzędu może udzielić ubezpieczonemu, jako stronie występującej w procesie bez profesjonalnego pełnomocnika, niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych. Jak wskazano wcześniej, przepis ten stanowi wyraz jednej z form udzielania pomocy prawnej w sprawach cywilnych, jednocześnie jest to środek zdecydowanie mniej kosztowny. Oczywiście, nie w każdej sprawie będzie to instrument wystarczający do zagwarantowania stronie obrony jej praw i interesów. Jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że strona, pomimo pouczeń co do czynności procesowych, nie rozumie przysługujących jej praw i ciążących na niej obowiązków, konieczne będzie ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu. Jednakże w omawianej sprawie nie było podstaw do uznania, że zastosowanie art. 5 k.p.c. będzie niewystarczające.

Ubezpieczony nie zgodził się z argumentacją sądu pierwszej instancji i złożył zażalenie na postanowienie z 22 października 2013 r. argumentując, że jest osobą schorowaną i ma problemy z formułowaniem pism, a poza tym może mieć problem z dochowaniem terminów, w tym ustosunkowaniem się do treści opinii biegłych sądowych. Stąd, zdaniem skarżącego, udział adwokata albo radcy prawnego byłby uzasadniony.

Stanowisko Sądu Apelacyjnego na tle poglądów doktryny

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych postanowieniem z 30 grudnia 2013 r. przyjął słuszne stanowisko i oddalił zażalenie ubezpieczonego, uznając pogląd sądu pierwszej instancji za trafny.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie powołał się na ugruntowany pogląd judykatury, zgodnie z którym potrzeba ustanowienia pełnomocnika z urzędu nie zachodzi,

jeżeli sprawa jest nieskomplikowana pod względem prawnym i faktycznym, a strona sama potrafi sobie poradzić w prowadzeniu procesu. Warto zaznaczyć, że pogląd ten znajduje również mocne poparcie w stanowisku doktryny prawa. Jak wskazuje A. Zieliński, potrzeba taka będzie zachodziła w szczególności, gdy strona wykazuje nieporadność w prowadzeniu swojej sprawy lub gdy sprawa jest skomplikowana pod względem prawnym bądź faktycznym, albo strona jest pozbawiona wolności⁷. P. Telenga zauważa ponadto, że sam fakt istnienia choroby psychicznej strony nie uzasadnia konieczności uwzględnienia jej wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, sąd także w takiej sytuacji ocenia, czy udział adwokata lub radcy prawnego jest w sprawie potrzebny⁸. Wynika stąd jasno, że sąd każdorazowo powinien zbadać istnienie potrzeby występowania w sprawie profesjonalnego pełnomocnika i w zależności od okoliczności dokonać rozstrzygnięcia. Tylko należyte podejście sądów do omawianej przesłanki może sprawić, że sądy nie będą bezrefleksyjnie przyznawać adwokata czy radcy prawnego każdej osobie, która złoży taki wniosek, a nie będzie mieć środków na opłacenie pełnomocnika z wyboru, co, z kolei, prowadziłoby do zdewaluowania się celu, w jakim skonstruowano instytucję pomocy prawnej z urzędu.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie, po wnikliwym zbadaniu okoliczności sprawy, wydał słuszne rozstrzygnięcie, wpisujące się w utrwaloną linię orzecznictwa i dopełniająca ją w takim zakresie, w jakim wskazuje okoliczności, które mogą stanowić podstawę do oddalenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

W kontekście potrzeby reprezentowania strony przez profesjonalnego pełnomocnika należy również zwrócić uwagę na pogląd, zgodnie z którym w przypadku oczywistej bezzasadności roszczenia powoda czy obrony jednej ze stron, art. 117 § 5 k.p.c. pozwala na przyjęcie, że nie zachodzi potrzeba ustanowienia pełnomocnika z urzędu⁹.

Przedstawiona argumentacja może się stać kolejnym środkiem w walce przeciwko tzw. pieniactwu, stanowiącemu wyraz nadużycia prawa jednostki do sądu, niekiedy bowiem pieniactwo wykorzystują swoją sytuację materialną,

⁷ A. Zieliński, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2014, s. 249.

⁸ Wyrok SN z dn. 19.02.2010 r., sygn. akt IV CSK 318/09, LEX nr 678016.

⁹ J. Gibiec, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, LEGALIS 2014.

wytaczając kolejne sprawy bez konieczności ponoszenia znaczących nakładów finansowych.

Sąd odwoławczy nie odniósł się bezpośrednio do poglądu sądu pierwszej instancji dotyczącego znikomego stopnia skomplikowania sprawy, szeroko skomentował natomiast możliwości ubezpieczonego do samodzielnego udziału w procesie, odnosząc się przy tym do zarzutów, jakie ten podniósł w zażaleniu.

W pierwszej kolejności Sąd Apelacyjny w Szczecinie podzielił pogląd sądu pierwszej instancji i uznał, że dotychczas podejmowane przez ubezpieczonego czynności wskazują, że jest on wystarczająco zorientowany w zakresie objętym przedmiotem sporu oraz potrafi w sposób przejrzysty i zrozumiały artykułować oraz uzasadniać swoje stanowisko, co wynikało z treści odwołania od decyzji organu rentowego oraz samego zażalenia. W omawianej sprawie nie powinna być to jednak wystarczająca przesłanka dla oddalenia zażalenia. Nawet w sytuacji, w której z czynności procesowych podjętych dotychczas przez stronę wynika, że będzie w stanie samodzielnie reprezentować swoje interesy przed sądem, należało zbadać, czy podniesiony przez ubezpieczonego w zażaleniu fakt, iż jest on osobą schorowaną, rzeczywiście może wpływać na stopień tej samodzielności albo czy posiadane choroby nie uniemożliwią w inny sposób stronie udziału w procesie.

W związku z tym sąd odwoławczy zasadnie dokonał wnikliwej analizy dokumentacji medycznej wnioskodawcy, a następnie uznał, że ubezpieczony nie jest osobą nieporadną wskutek posiadanych schorzeń, które uniemożliwiają mu podjęcie skutecznej obrony jego praw i interesów. Ubezpieczony nie uskarżał się na depresję, zaburzenia intelektualne, psychiczne czy wskazujące na zaburzenia pamięci ani na zaburzenia świadomości, utratę pamięci czy trudności w skupieniu uwagi, które faktycznie mogłyby rzutować na zdolność do obrony praw w toku procesu sądowego. Należy jednak w tym miejscu wskazać, że nawet gdyby wnioskodawca uskarżał się na którekolwiek z wymienionych schorzeń, to – zgodnie z przywołanym wcześniej, ugruntowanym poglądem doktryny i judykatury – sam ten fakt nie stanowiłby jeszcze wystarczającej przesłanki ustanowienia dla niego pełnomocnika z urzędu. Konieczne byłoby wskazanie, że dana jednostka chorobowa rzeczywiście ma wpływ na ograniczenie zdolności ubezpieczonego do samodzielnego udziału w procesie.

Stanowisko sądu odwoławczego należy uznać za słuszne. Nie każde bowiem schorzenie uniemożliwia stronie samodzielny udział w procesie. Oczywiście jest, że sąd powinien każdorazowo ocenić wpływ stanu zdrowia na

efektywność udziału strony w procesie, w szczególności biorąc pod uwagę, jakie czynności procesowe powinny być podjęte i na ile strona byłaby w stanie dokonać ich samodzielnie w danym stanie faktycznym. Jednak w omawianej sprawie taka konieczność nie zachodziła, zarówno sąd pierwszej instancji, jak i sąd odwoławczy słusznie wskazały, że postępowanie w sprawie przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy opiera się przede wszystkim na analizie pisemnych opinii biegłych lekarzy, a rola strony ogranicza się do przedstawienia stosownych dokumentów. Ponadto w razie, gdyby ubezpieczony miał zastrzeżenia do opinii, może je sformułować na piśmie, czemu nie stoją na przeszkodzie posiadane przez niego schorzenia.

Odnosnie do stanowiska sądu odwoławczego wyrażonego w tej części uzasadnienia trzeba zauważyć, że w praktyce zdarzały się również przypadki, gdy autorem pism składanych przez stronę nie była ona sama, lecz osoba trzecia, na przykład aplikant czy absolwent studiów prawniczych. Należy podkreślić, że w takich sytuacjach, gdyby pismo procesowe strony zawierało wniosek o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu, sama treść pisma może stanowić przesłankę dla oddalenia takiego wniosku. Oznacza to, że wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu złożony przez stronę, która dotychczas uczestniczyła w procesie w sposób, który wskazywał, że jest ona obeznana z przepisami prawa procesowego, nie ma problemów z precyzyjnym formułowaniem myśli i zajmowaniem stanowiska w sprawie, może, a wręcz powinien, zostać oddalony z uwagi na brak potrzeby udziału pełnomocnika w sprawie, o której mowa w art. 117 § 5 k.p.c.

Wnioski

Instytucja pełnomocnika procesowego z urzędu, ustanawianego dla strony, która nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata czy radcy prawnego bez uszczerbku dla siebie i rodziny i która jest życiowo nieporadna, jest jednym z kluczowych instrumentów służących objęciu szczególną ochroną pewnych grup podmiotów postępowania cywilnego. W omawianym przypadku są to osoby, które spełniają jednocześnie dwa warunki: po pierwsze, z uwagi na trudną sytuację życiową nie są w stanie ponieść kosztów procesu lub kosztów pomocy profesjonalnego pełnomocnika, a po drugie – są życiowo nieporadne,

a ich postawa wskazuje, że nie są w stanie samodzielnie podjąć obrony swoich praw w procesie.

O ile przesłanką eksponowaną przez Kodeks postępowania cywilnego jest zwolnienie wnioskodawcy od kosztów sądowych albo wykazanie przezeń, że nie jest on w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika, o tyle na szczególną uwagę zasługuje druga przesłanka, wyrażona w art. 117 § 5 k.p.c. Przepis ten z jednej strony nakłada na sąd dużą odpowiedzialność w zakresie zapewnienia jednego ze standardów rzetelnego postępowania – należytej reprezentacji praw i interesów strony w procesie. W konsekwencji więc to na nim ciąży każdorazowo właściwa ocena okoliczności sprawy, w szczególności stopnia jej skomplikowania oraz zdolności strony do samodzielnego udziału w procesie. Jest to istotne również z tego względu, że nienależyta ocena sytuacji przez sąd i oddalenie wniosku strony o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu może powodować nieważność postępowania na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c.¹⁰ Z drugiej strony przepis ten powinien zapobiegać „automatycznemu” ustanawianiu pełnomocnika z urzędu dla każdej osoby zwolnionej od kosztów sądowych lub niemającej możliwości pokrycia kosztów pełnomocnika profesjonalnego z wyboru.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie, oddalając wniosek o ustanowienie pełnomocnika z uwagi na brak potrzeby udziału profesjonalnego pełnomocnika w procesie, wykazał, że art. 117 § 5 k.p.c. jest realnym narzędziem, na podstawie którego sąd każdorazowo dokonuje wnikliwego badania okoliczności sprawy, a następnie wydaje rozstrzygnięcie stosownie do słusznej oceny stanu faktycznego. Z tego względu komentowane postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie zasługuje na aprobatę.

Literatura

Flaga-Gieruszyńska K., *Bezpłatna pomoc prawna jako instrument wspomagający realizację konstytucyjnej zasady prawa do sądu (na przykładzie spraw cywilnych)*, w: *Wokół konstytucji i zdrowego rozsądku. Circum constitutionem rationemque sanam. Prace dedykowane prof. T. Smolińskiemu*, red. J. Ciapała, A. Rost, Szczecin–Jarocin 2011.

¹⁰ Por. Wyrok SN z dn. 8.12.2009 r., sygn. akt I UK 195/09, OSNP 2011, nr 13–14, poz. 190 oraz Wyrok SN z dn. 19.02.2010 r., sygn. akt IV CSK 318/09, LEX nr 678016.

Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, red. A. Jakubecki, LEX 2013.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, LEGALIS 2014.

Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny, red. A. Górski, L. Walentynowicz, LEX 2007.

Zieliński A., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2014.

**LEGAL AID EX OFFICIO IN CIVIL PROCEEDINGS.
PREMISES FOR DESIGNATION OF A LEGAL REPRESENTATIVE.
COMMENTARY ON THE DECISION OF COURT OF APPEALS
IN SZCZECIN OF 30TH DECEMBER 2013**

Summary

The appointment of a professional legal representative – an advocate or a legal adviser is one of the instruments of legal assistance for people whose difficult life situations justify the need to provide them with special help. The Author analyzes conditions under which an appointment of an assigned counsel may take place, and refers to the commented order.

The commented order of the Court of Appeal in Szczecin places great emphasis on one of the conditions of granting the applicant legal aid which is „the need arising from the circumstances of the case”. The condition is essential in order to pass a decision on the appointment of an assigned counsel, and – in the long term – to prevent the abuse of this institution.

The Court of Appeal in the commented case thoroughly examines the conditions for appointment of an assigned counsel for the party. According to the Court, the assignment of legal aid in this particular case was not necessary. The Court argues that the case was not complex, as well as that in the course of the proceeding the applicant managed well on his own. The Author shares this view and points out the importance of adequately considering the analyzed condition, while deciding on the appointment of an assigned counsel.

Translated by Patrycja Predko

Keywords: legal assistance in civil cases, appointment of an assigned counsel